

วิถีชีวิตและการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่*

WAY OF LIFE AND ADAPTATION OF TAI YAI AGEING MIGRANTS IN CHIANG MAI PROVINCE

ธีรภัทร์ คำตุ้ย*, ลิวา ผาดไธสง

Teerapat Kamtui*, Liwa Pardthaisong

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: Teerapat_ka@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ของผู้สูงอายุไทใหญ่ และ 2) วิเคราะห์วิถีชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุไทใหญ่ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกตโดยตรงแบบไม่มีส่วนร่วม และสัมภาษณ์อย่างแบบเจาะจง ในพื้นที่ศึกษา 2 หมู่บ้าน หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ภูเขา คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม หมู่บ้านแห่งที่สองมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมไม้แปรรูปและก่อสร้าง การเก็บข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ย้ายถิ่นสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 19 คน และสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้นำชุมชน 4 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่ต้นทางของผู้สูงอายุไทใหญ่อยู่ในรัฐฉานทางเหนือและใต้ ปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นออกมากที่สุด ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ และ 2) ผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้านมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน หมู่บ้านแห่งแรกเกือบทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุที่ย้ายถิ่นเข้ามาในวัยแรงงาน หมู่บ้านแห่งที่สองเป็นการย้ายเข้ามาในลักษณะของผู้ติดตาม โดยย้ายเข้ามาหลังอายุ 60 ปี ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมของวิถีชีวิตและการปรับตัว ทั้งด้านสถานะทางกฎหมาย สถานภาพความเป็นอยู่ การสื่อสาร เครือข่ายทางสังคม ครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย และรายได้ นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการสนับสนุนนโยบายที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับผู้ย้ายถิ่นสูงอายุ ผลจากการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศที่ถือเป็นความท้าทายใหม่ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นสังคมสูงอายุของประเทศไทย

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุไทใหญ่, ผู้ย้ายถิ่นสูงอายุ, วิถีชีวิต, การปรับตัวทางสังคม, นโยบาย

Abstract

This study aims to: 1) Study migration factors and processes of Tai Yai ageing immigrants to Chiang Mai Province; and 2) Analyze ways of life and adaptation of Tai Yai ageings. This is a qualitative

research by using direct non-participatory observation and purposive samplings. In the two study villages, the first village is a mountainous area where the majority of the population involves in agricultural activities. The second village is a flat area where the majority of the population involve in wood processing industry and construction. Data were collected by in-depth interviewed with 19 ageing migrants who aged over 60 years old, and semi-structured interviewed with 4 community leaders. The findings revealed that: 1) The places of origin of Tai Yai ageings are Northern and Southern Shan state. The main pushing factor for out-migration are political, social, environmental, and economic factors; and 2) Ageings in the two villages have different way of life. In the first village, almost all ageing immigrated when they were adults. In the second village, all migrants immigrated as family dependents after the age of 60. The study highlights the inequalities in ways of life and adaptation, including legal statuses, living conditions, communication, social networks, families, housing conditions, and income, and lead to recommendations in support appropriate policies for ageing immigrants. The research findings can be applied in other areas of the country which is a new challenges amidst Thailand's transition into an aging society.

Keywords: Tai Yai Ageings, Ageing Immigrants, Way of Life, Social Adaptation, Policy

บทนำ

ผู้สูงอายุจัดเป็นกลุ่มประชากรที่ควรให้ความสำคัญในเชิงนโยบายเป็นอย่างมาก เนื่องจากส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาประเทศในภาพรวม ในปี พ.ศ. 2567 มีจำนวนผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10 ของประชากรโลก ทั้งหมด 8,083 ล้านคน (Population Reference Bureau, 2024) จากการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุและอัตราการ เจริญพันธุ์ที่ลดลง ทำให้หลายประเทศเผชิญกับปัญหาผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ถือเป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นในระดับ นานาชาติ รวมถึงประเทศไทย ซึ่งถือเป็นประเทศที่เข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุเร็วที่สุดประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ (Pardthaisong, L., 2006) เมื่อพิจารณาจำนวนผู้สูงอายุในจังหวัด เชียงใหม่ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุมากถึง 424,569 คน (ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต นอกจากการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุแล้ว จังหวัดเชียงใหม่ยังเผชิญกับความท้าทายในเรื่องการย้ายถิ่นเข้ามาของแรงงานต่างด้าวและผู้ติดตาม จากข้อมูล ของ สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว พบว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 มีจำนวนแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาต ให้ทำงานในประเทศไทย จำนวน 3,386,132 คน โดยในจังหวัดเชียงใหม่มี จำนวน 152,612 คน ซึ่งยังไม่รวม จำนวนต่างด้าวที่ทำงานแบบไม่ได้รับอนุญาตและเป็นประชากรแฝง (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2568) จากสถิติ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าชาวต่างด้าวที่เป็นประชากรแฝงและยังไม่ทราบจำนวน ในจำนวนเหล่านั้นยังประกอบไปด้วย ผู้สูงอายุย้ายถิ่น ทั้งที่ย้ายถิ่นเข้ามาตอนเป็นแรงงานจนกลายเป็นแรงงานสูงอายุ และย้ายถิ่นเข้ามาหลังอายุ 60 ปี

ในการย้ายถิ่นจากประเทศต้นทางไปยังประเทศปลายทาง ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องมีการปรับตัว ในบางกรณี ผู้ย้ายถิ่นหรือผู้ลี้ภัยจึงเกิดความเครียดสะสมก่อนการย้ายถิ่นฐาน จากสาเหตุของการเผชิญประสบการณ์ความรุนแรง

การบาดเจ็บในอดีต การโดนกดขี่ ปัญหาสุขภาพ หรือความเสี่ยงจากการเดินทาง (Yakushko, O. et al., 2008) การศึกษาของ Mandal, B. et al. เกี่ยวกับสถานะการย้ายถิ่น ข้อจำกัดทางร่างกายและความเกี่ยวข้องกับการประเมินสุขภาพด้วยตนเองในผู้สูงอายุชาวอินเดีย ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในเรื่องของปัญหาด้านสุขภาพเมื่อมีการย้ายถิ่น โดยพบว่า ผู้ที่สูงอายุที่เคยย้ายถิ่นและมีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหวหรือการทำงาน สามารถรับรู้ได้ว่าสุขภาพของตนแย่ เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้ย้ายถิ่นและไม่มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหวหรือทำงาน แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางที่เกิดขึ้น (Mandal, B. et al., 2023)

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานไทใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาในกลุ่มวัยแรงงานและการย้ายถิ่น โดยแทบไม่ได้มีการศึกษาในประเด็นของชาวไทใหญ่ที่เป็นผู้สูงอายุ เช่น การศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ (ปณิธิ อมาตยกุล, 2547) และการศึกษาเรื่องรูปแบบการย้ายถิ่น วิถีชีวิต และการปรับตัวของแรงงานชาวไทใหญ่ ในโรงงานไม้แปรรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (อนุสรรา หมื่นชัย และลิวา ผาดไธสง, 2563) การศึกษานี้จึงเป็นการมุ่งเน้นการศึกษากลุ่มชาวไทใหญ่ที่เป็นผู้สูงอายุ โดยศึกษากระบวนการย้ายถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่นสูงอายุไทใหญ่ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป รวมถึงการศึกษาวิถีชีวิตและการปรับตัวหลังจากการย้ายถิ่นฐานจากต้นทางมายังปลายทางว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร มีวิธีการปรับตัวหรือมีกระบวนการเบื้องหลังอย่างไร รวมไปถึงคุณภาพชีวิตและความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับตัว เพื่อเป็นแนวทางกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับมือ จัดการ และวางแผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ย้ายถิ่นสูงอายุไทใหญ่ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการย้ายถิ่นของผู้สูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

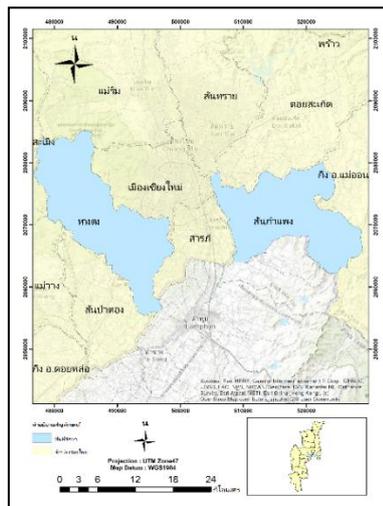
1. **รูปแบบของการวิจัย** งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยทำการสังเกตโดยตรงแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

2. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีการติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนและขออนุญาตก่อนเข้าไปเก็บข้อมูล จากนั้นเมื่อไปยังพื้นที่ศึกษาจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างไม่เป็นทางการ (Informal In-depth Interview) ผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้สูงอายุโดยจะต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไปในวันที่ทำการเก็บข้อมูล และมีการอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี มีความสมัครใจ หรือยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเต็มที่ โดยมีเป้าหมายสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชุมชนละ 10 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว หรือสัมภาษณ์จนพบว่า ไม่มีข้อมูลใหม่เพิ่มเติมในประเด็นที่ศึกษา และลักษณะของคำตอบเป็นไปในทิศทางเดียวกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 7 คน และเพศชาย 3 คน และอำเภอหางดง จำนวน 9 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 4 คน และเพศชาย 5 คน รวมทั้งหมด 19 คน และทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Semi-structured Interview) ในกลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาอำเภอละ 2 คน รวมทั้งหมด 4 คน ในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม มีเกณฑ์การคัดเลือก คือ มีความสมัครใจ หรือยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเต็มที่

โดยในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน เพศชาย 1 คน และอดีตผู้ใหญ่บ้าน เพศชาย 1 คน ส่วนในหมู่บ้านแห่งที่ 2 มีผู้ใหญ่บ้าน เพศชาย 1 คน และพระสงฆ์ 1 รูป โดยผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 - เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 และได้มีล่ามช่วยในการสื่อสารและสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด

3. ขอบเขตการศึกษา พื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาผ่านพื้นที่อำเภอหางดงและอำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นพื้นที่ชานเมือง และมีการอยู่อาศัยของแรงงานไทใหญ่ในชุมชน เนื่องจากมีเครือข่ายในชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้และยินดีให้ข้อมูลในภาพรวม ดังภาพที่ 1 โดยจะใช้คำว่าหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง แทนหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอหางดง และหมู่บ้านแห่งที่สอง แทนหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอสันกำแพง ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งเป็นพื้นที่เชิงเขาและเนินเขา มีความลาดชัน เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวมีรีสอร์ท ร้านอาหารและมีพื้นที่เกษตรกรรม ในหมู่บ้านแห่งที่สองอยู่บนพื้นราบ เข้าถึงได้ง่ายจากถนนหลัก ในชุมชนมีการประกอบอาชีพแปรรูปไม้มะม่วงและงานอื่น ๆ เช่น รับจ้างหรือก่อสร้าง บริบทความแตกต่างของการประกอบอาชีพทั้งสองพื้นที่ศึกษาที่มีความแตกต่างกัน ทำให้เกิดการมองภาพในประเด็นของการย้ายถิ่น และการปรับตัวของปัจเจกที่เป็นแบบแยกส่วนให้เป็นภาพกว้างเมื่อทำการศึกษาทั้งสองพื้นที่ ทำให้การศึกษาบริบททั้งสองอำเภอเติมเต็มซึ่งกันและกัน ในด้านความหลากหลายของสภาพสังคมและเศรษฐกิจ สามารถมองมิติของความแตกต่างได้อย่างเป็นองค์รวมมากขึ้น

ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในอำเภอหางดงและอำเภอสันกำแพง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แยกออกเป็นสองส่วนตามกลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุไทใหญ่ และผู้นำชุมชน การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุไทใหญ่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างไม่เป็นทางการ (Informal In-Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Guidelines) โดยมีประเด็นข้อคำถามทั้งหมด 4 ข้อ ได้แก่ 1) ปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม 2) กระบวนการย้ายถิ่น ได้แก่ วิธีการในการย้ายถิ่น (นายหน้า ผู้ให้ความช่วยเหลือ ยานพาหนะ) เครือข่ายการย้ายถิ่น (ข้อมูลข่าวสาร ผู้คนที่เกี่ยวข้อง) เส้นทาง การย้ายถิ่น (ชายแดน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง) และสถานภาพการย้ายถิ่น (ถูกกฎหมาย ผิดกฎหมาย) 3) ปัจจัยดึงดูด ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม และ 4) การปรับตัวและบทบาทหลังการย้ายถิ่น ได้แก่ ที่อยู่

อาศัย (บ้านไม้ บ้านปูน) เศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้) สังคมและวัฒนธรรม (การมีส่วนร่วม บทบาทในครอบครัวและชุมชน การสื่อสาร ภาษา) และสุขภาพ (สุขภาพกาย สุขภาพจิต)

ส่วนการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Semi-Structured Interview) โดยกำหนดคำถามประเด็นคำถามไว้ก่อนล่วงหน้า ใช้การสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด 2 ข้อ ดังนี้ 1) ปัจจัยและกระบวนการย้ายถิ่นเข้ามาของชาวไทใหญ่ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม และ 2) วิถีชีวิต การปรับตัว และบทบาทของคนท้องถิ่นและผู้สูงอายุไทใหญ่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย (บ้านไม้ บ้านปูน) เศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้) สังคมและวัฒนธรรม (การมีส่วนร่วม บทบาทในครอบครัวและชุมชน การสื่อสาร) และสุขภาพ (สุขภาพกาย สุขภาพจิต)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์และสนทนากับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุไทใหญ่ที่ละราย ในประเด็นของการสอบถามถึงสาเหตุและวิธีการในการย้ายมาyangพื้นที่ปลายทาง การประกอบอาชีพก่อนและหลังจากการย้ายมาถึง สภาพที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมในชุมชน ตลอดจนปัญหาด้านสุขภาพ มีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์ ส่วนการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยกำหนดประเด็นคำถามไว้ก่อนล่วงหน้า ใช้การสัมภาษณ์ในประเด็นของการเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านของกลุ่มชาวไทใหญ่ การมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหาหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหตุยภูมิจากการทบทวนงานเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยแยกการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) ทำการวิเคราะห์ปัจจัยและกระบวนการในการย้ายถิ่นของผู้สูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ และ 2) ทำการวิเคราะห์วิถีชีวิตและการปรับตัวหลังจากการย้ายถิ่นฐานของผู้สูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเขียนวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

7. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองการวิจัยในคนจากสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงต่อผู้เข้าร่วมการวิจัยเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ รวมถึงประโยชน์และความเสี่ยงในการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถที่จะปฏิเสธ ถอนตัว งดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อผู้เข้าร่วมการวิจัยในอนาคต โดยจะนำเสนอข้อมูลแบบภาพรวมเท่านั้น ใช้การขอความยินยอมก่อนเริ่มสัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษร มีแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลและเข้ารหัสผู้เข้าร่วมการวิจัยอย่างเป็นระบบจากอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ในแบบสัมภาษณ์ใช้รหัสแทนชื่อผู้เข้าร่วมวิจัย และเก็บข้อมูลไว้ในไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีการเข้าถึงรหัสเฉพาะผู้วิจัย และทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสัมภาษณ์และไฟล์บันทึกเสียงหลังเสร็จสิ้นการวิจัยไม่เกินสามเดือน

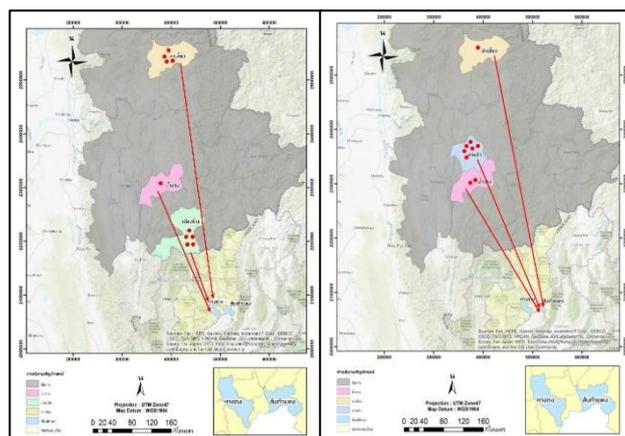
ผลการวิจัย

1. ปัจจัยและกระบวนการย้ายถิ่น

1.1 ปัจจัยการย้ายถิ่น จากผลการศึกษาในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและหมู่บ้านแห่งที่สอง พบว่า ปัจจัยในการย้ายถิ่นของผู้สูงอายุไทใหญ่ สามารถจำแนกปัจจัยการย้ายถิ่นซึ่งเป็นทั้งปัจจัยหลักและปัจจัยดึงดูดเป็น 4 ข้อ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม จากจำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัย ทั้งหมด 19 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุไทใหญ่ที่มีอายุ

ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เมื่อทำการวิเคราะห์คำตอบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ทั้งสองหมู่บ้านมีปัจจัยด้านการเมืองมีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 30 ร้อยละ 20 และร้อยละ 10 ตามลำดับ สาเหตุที่ปัจจัยด้านการเมืองถูกให้ความสำคัญเป็นลำดับที่หนึ่งในทั้งสองหมู่บ้าน เนื่องมาจากปัญหาความไม่สงบทางการเมืองและการทหาร สะท้อนถึงความเจ็บปวดของผู้ย้ายถิ่นในหลายกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มเด็กเล็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยชรา จึงทำการเสาะหาเส้นทางเพื่อไปยังพื้นที่แห่งใหม่ที่มีความสงบต่อไป

1.2 กระบวนการย้ายถิ่น ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและแห่งที่สอง เดินทางมาจากรัฐฉานใต้และรัฐฉานเหนือ จากเครือข่ายการย้ายถิ่น เช่น เพื่อนฝูง ลูกหลาน ในประเทศปลายทาง ที่เป็นคนสงข่าและชั๊กชนก ให้เกิดการย้ายตามมาในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งมี 9 คนมาจากรัฐฉานใต้ แบ่งเป็น อ.เมืองปิ่น จ.ลางเคอ 5 คน อ.น้ำจาง จ.น้ำจาง 4 คน และมาจากรัฐฉานเหนือ 1 คน คือ อ.ล่าเสี้ยว จ.ล่าเสี้ยว ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง ทั้งหมด 10 คน มีวิธีการเดินทางด้วยการเดินข้ามชายแดนผ่านช่องทางธรรมชาติและรถยนต์ 5 คน ส่วนอีก 5 คนนั่งรถยนต์ มาจากเส้นทาง อ.เวียงแหง อ.ฝาง และ อ.เชียงดาว มีเครือข่ายการย้ายจากญาติพี่น้อง 4 คน จากลูกหลาน 3 คน และจากเพื่อน 3 คน โดยปัจจุบันมีสถานะถูกกฎหมายเพียงแค่ 2 คนเท่านั้น โดยการทำบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงหรือบัตรสีชมพู อีก 8 คน มีสถานะผิดกฎหมาย เนื่องจากการเดินทางผ่านเส้นทางธรรมชาติเข้ามา และไม่ได้มีการทำบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ส่วนในหมู่บ้านแห่งที่สองเดินทางมาจากรัฐฉานใต้ 8 คน แบ่งเป็น อ.ลายข้า จ.ดอยแหลม 6 คน อ.น้ำจาง จ.น้ำจาง 2 คน และรัฐฉานเหนือ 1 คน คือ อ.ล่าเสี้ยว จ.ล่าเสี้ยว ผู้สูงอายุไทใหญ่ทั้งหมด 9 คน มีวิธีการเดินทางด้วยการนั่งรถยนต์และมีลูกหลานไปรับทั้งหมด มาจากด่านท่าซี้เหล็ก อ.แม่สาย จ.เชียงราย แสดงเส้นทางการย้ายถิ่นดังภาพที่ 3 เช่นเดียวกับเครือข่ายการย้ายถิ่นที่มาจากลูกหลานทุกคน ซึ่งปัจจุบันทุกคนมีสถานะถูกกฎหมาย มีการทำบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ความเหลื่อมล้ำในสถานะทางกฎหมายสำหรับผู้ที่มิมีสถานะทางกฎหมายไม่ถูกต้อง ส่งผลต่อการใช้ชีวิตในระยะยาวของผู้สูงอายุไทใหญ่ การไม่ถูกบันทึกในข้อมูลทะเบียนการจ้างงานและในหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้กลายเป็นกลุ่มประชากรแฝง และขาดสวัสดิการในการรับความช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้าน

ภาพที่ 2 เส้นทางการย้ายถิ่นผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง (ซ้าย) และหมู่บ้านแห่งที่สอง (ขวา)

เมื่อจำแนกระยะเวลาในการอยู่อาศัยในประเทศไทยและพื้นที่ศึกษาของหมู่บ้านทั้งสองแห่ง พบว่า มีความแตกต่างของช่วงระยะเวลาในการอยู่อาศัยเป็นอย่างมาก โดยหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งอยู่ในพื้นที่ศึกษาช่วง 1 - 10 ปี

จำนวน 8 คน แยกเป็น เพศหญิง 5 คน เพศชาย 3 คน ส่วนช่วง 11 - 20 ปี เป็นเพศหญิง 1 คน โดยมีผู้ที่อาศัยในพื้นที่ศึกษาจนกลายเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด 9 คน และอีก 1 คน เป็นเพศหญิงย้ายมาตอนที่เป็นผู้สูงอายุแล้ว ในหมู่บ้านแห่งที่สอง พบว่า ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในประเทศไทยและพื้นที่ศึกษา ช่วง 1 - 5 ปี ทั้งหมด 9 คน แยกเป็น เพศชาย 5 คน เพศหญิง 4 คน ซึ่งทั้งหมดย้ายมาตอนที่เป็นผู้สูงอายุแล้ว ในหมู่บ้านแห่งที่สอง ผู้นำชุมชนเพศชาย อายุ 47 ปี ได้เล่าถึงการเข้ามาถึงชาวไทใหญ่ และได้มีประเด็นเพิ่มเติมถึงผู้นำชุมชนที่เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่ง อายุ 42 ปี ที่มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก ในเรื่องของการเป็นกำลังศรัทธาหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

“...เดิมทีพี่น้องไทใหญ่มาจากการใช้แรงงาน เพราะเมื่อก่อนที่ไม่มีโรงงานไม้เยอะ เลยมีพี่น้องไทเข้ามาเป็นผู้ใช้แรงงานในหมู่บ้าน มีการดึง ชักชวนเข้ามา ตอนนั้นดูเยอะ มีมาก ประมาณ 20 - 30 ครอบครัว มีทั้งแบบเช่าหรือบ้านที่ซื้อ สร้างขึ้นมา ส่วนมากเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงาน รับเหมาก่อสร้างที่อยู่ในหมู่บ้าน ย้อนไปน่าจะอยู่ประมาณ 10 ปี ได้แล้ว ที่เริ่มเข้ามา แต่ก่อนหน้านั้นอาจจะมียีก อีกสาเหตุหนึ่งที่เริ่มเข้ามา เนื่องจากมีพระรูปหนึ่ง เป็นพระที่เป็นชาวไทใหญ่ เจ้าอาวาสพามาอยู่ด้วยเพื่อบวชเรียน เลยกลายเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทใหญ่ เลยพากันมาอาศัยอยู่ที่ พระรูปนี้มีอิทธิพลต่อชาวไทใหญ่เป็นอย่างมาก...” (ผู้นำชุมชนเพศชาย, 2567)

2. วิถีชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

2.1 เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง พบว่า ผู้สูงอายุไทใหญ่เดิมมีการประกอบอาชีพทำสวน งานป่าไม้ งานก่อสร้าง งานรีสอร์ท รวมไปถึงเลี้ยงดูบุตรหลานที่ยังอายุน้อย เมื่ออายุมากขึ้นจึงได้มีการหยุดพักการทำงาน ส่วนในหมู่บ้านแห่งที่สองผู้สูงอายุทั้ง 9 คน ไม่ได้มีการประกอบอาชีพ มีเพียงการเลี้ยงดูบุตรหลานของลูก หรืออยู่ดูแลบ้านเท่านั้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวของทั้งสองหมู่บ้านที่แตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจ จึงเป็นผลมาจากลักษณะของการประกอบอาชีพที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งบุตรหลานมักประกอบอาชีพเกี่ยวกับภาคเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ส่วนในหมู่บ้านแห่งที่สองบุตรหลานมักประกอบอาชีพภาคบริการ หรืองานก่อสร้างที่ได้เงินมาก จึงส่งผลทำให้ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุไทใหญ่ดีกว่า จากโอกาสของการทำงานในพื้นที่ศึกษาหรือในเมืองที่มีความหลากหลาย ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ของหมู่บ้านแห่งที่สองในระยะยาวให้เกิดการเติบโต จากการชักชวนให้เกิดการเข้ามาทำงาน มีเครือข่ายของญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงเป็นสายใยเชื่อมโยง

2.2 ที่อยู่อาศัย ด้านที่อยู่อาศัยทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะเป็นบ้านเช่ารายเดือนและรายปี ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง พบว่า ราคาบ้านเช่าอยู่ที่ขั้นต่ำ 1,500 - 2,000 บาท โดยมีจำนวนผู้สูงอายุไทใหญ่ที่อาศัยอยู่บ้านเช่าในราคาดังกล่าว 6 คน แบ่งเป็นอยู่บ้านปูน 3 คน และบ้านไม้ 3 คน อีก 1 คน เป็นห้องแถว และอีก 3 คน อาศัยบ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อช่วยกับการดูแลสวนของเจ้าของไร่ การปรับตัวในด้านของที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุไทใหญ่ทั้ง 10 คน พุดในลักษณะเดียวกันว่าไม่ได้มีการปรับตัวมากนัก ส่วนในลักษณะของที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านแห่งที่สอง พบว่า ผู้สูงอายุไทใหญ่อาศัยอยู่บ้านเช่าแบบรายเดือนในราคา 1,000 - 2,000 บาท โดยอยู่แบบบ้านเช่า 8 คน แบ่งเป็นบ้านเช่าไม้ 3 คน บ้านเช่าคล้ายบ้านจัดสรร 5 คน และอีก 1 คน อาศัยอยู่ห้องเช่า แม้จะแตกต่างกันในลักษณะของที่อยู่อาศัย แต่กลับพบว่า พวกเขาอยู่สุขสบายในพื้นที่แห่งนี้ เพียงแต่มีความคิดถึงบ้านเกิดมากกว่า ความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากลักษณะที่อยู่อาศัยและทางสภาพแวดล้อม จึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งหาก

ที่อยู่อาศัยมีความสะดวกสบาย และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ก็จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตในระยะยาว เชื่อมโยงไปกับเรื่องของสุขภาพและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ ต่อไป

2.3 สังคมและวัฒนธรรม ในด้านสังคมของชุมชน พบว่า หมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและหมู่บ้านแห่งที่สองมีความเหมือนกัน ในด้านของการให้ความช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมทำงานวัด กิจกรรมวันเข้าพรรษา โดยผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้านให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีในเรื่องของการช่วยงานในลักษณะที่ไม่ได้ใช้แรงมาก เช่น ทำความสะอาด ทำงานครัวเพื่อประกอบอาหาร ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่นเวลาร่วมงาน แต่สิ่งที่แตกต่างกัน คือ เครือข่ายและความแข็งแกร่งในหมู่บ้านที่สองซึ่งผู้นำชุมชนที่เป็นพระได้มีบทบาทสำคัญกับชาวไทใหญ่เป็นอย่างมาก

2.4 สุขภาพ ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง พบว่า 7 คนมีปัญหาด้านสุขภาพ ได้แก่ เบาหวาน ความดัน เกล็ดเลือดต่ำ ไทรอยด์ กระเพาะ ไขมันอุดตันในเส้นเลือด และวิงเวียนศีรษะ ส่วนอีก 3 คน ไม่มีปัญหาสุขภาพ โดยผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพเดินทางด้วยยานพาหนะ เช่น รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ เพื่อไปหาหมอที่คลินิกหรือโรงพยาบาล โดยมีลูกหลานเป็นคนพาไป ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงแล้วแต่ลักษณะอาการ โดยมีการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ส่วนผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่สอง พบว่า มีเพียง 2 คนที่มีปัญหาสุขภาพในเรื่องของ ปวดเข่า ความดัน ขับถ่ายยาก และหายใจยาก ใช้มอเตอร์ไซค์ในการเข้ารับการรักษาที่คลินิก เนื่องจากสะดวก รวดเร็ว โดยอีก 7 คน ที่เหลือไม่มีปัญหาสุขภาพเลย ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นผลกระทบทางสุขภาพจากลักษณะการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิต รวมถึงลักษณะที่พักอาศัย ระยะทางและการเดินทางไปรับบริการด้านสุขภาพ รวมถึงสิทธิในการรักษาพยาบาล

อภิปรายผล

1. ปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นมายังประเทศปลายทางมากที่สุดของทั้งสองหมู่บ้าน คือ ปัจจัยด้านการเมือง เนื่องจากปัญหาความไม่สงบทางการเมืองระหว่างพม่าและทหารไทใหญ่ รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคมที่มีความเป็นอยู่ไม่ค่อยดีมาก ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องของการขาดแคลนทรัพยากร สาธารณูปโภค และปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ประกอบอาชีพและได้เงินไม่เพียงพอ สอดคล้องกับปัจจัยหลักในด้านของความไม่สงบทางการเมืองที่เป็นเหตุผลหลัก กับการศึกษาของ ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวโน้มทิศทางการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติและการจัดการเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยอธิบายถึงความไม่สงบทางการเมืองที่เป็นปัจจัยผลักดันหลัก (ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และคณะ, 2561) สอดคล้องกับทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี (Lee's Theory of Migration) ของ Lee, E. โดยในระดับจุลภาคจะเน้นในเรื่องของการมองในฐานะปัจเจกของผู้ย้ายถิ่น ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต้นทาง - ปลายทาง อุปสรรคแทรกกลาง และปัจจัยส่วนบุคคลที่มีทั้งปัจจัยดึงดูดหรือปัจจัยบวก (Pull Factors) ปัจจัยผลักหรือปัจจัยลบ (Push Factors) ซึ่งผู้ย้ายถิ่นเองมีปัจจัยดูดและปัจจัยผลักส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่น ในบริบทของพื้นที่ศึกษา เกิดจากการที่ถูกปัจจัยผลักดันซึ่งเป็นปัจจัยความไม่สงบทางการเมือง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดทั้งสองหมู่บ้าน โดยมองว่าปัจจัยดึงดูด คือ ปัจจัยด้านการเมืองในพื้นที่ปลายทางที่มีเสถียรภาพมากกว่า นำมาสู่สังคม สภาพแวดล้อม ตลอดจนเศรษฐกิจที่ดีกว่า (Lee, E., 1966) โดยมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลูกหลาน เพื่อนฝูง เป็นโครงข่ายให้มายังประเทศปลายทาง ซึ่งเครือข่ายทางสังคมนี้เองที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายของข่าวสาร การส่งต่อของข้อมูลในเรื่องของคุณภาพชีวิต การเมือง สภาพสังคมที่มี

ความคล้ายคลึง ตลอดจนเศรษฐกิจที่มีรายได้ต่อหัวในจำนวนมาก กลายเป็นแนวทางให้การเลือกตัดสินใจ ย้ายถิ่นเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องตามทฤษฎีเครือข่ายการย้ายถิ่น (Migration Network Theory) ของ Massey, S. et al โดยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลูกหลาน เพื่อนฝูง เป็นโครงข่ายให้มายังประเทศปลายทางที่ทำให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นตามมา (Massey, S. et al., 1998) ซึ่งผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้านมีการเดินทางมาจากภูมิลำเนาได้และภูมิลำเนาเหนือด้วยการเดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติและรถยนต์ และในปัจจุบันมีลูกหลานเป็นกำลังหลักในการดูแลเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของการอยู่อาศัยจึงเป็นประชากรแฝง ต่างจากหมู่บ้านแห่งที่สองซึ่งมีการเข้ามาอย่างถูกกฎหมาย สอดคล้องกับการศึกษาของ อนุสรฯ หมิ่นชัย และลิลา ผาดไธสง ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษารูปแบบการย้ายถิ่นวิถีชีวิต และการปรับตัวของแรงงานชาวไทยใหญ่ ในโรงงานไม้แปรรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกล่าวว่าเส้นทางด่านท่าซี้เหล็ก อ.แม่สาย จ.เชียงราย เป็นเส้นทางที่ชาวไทยใหญ่มีการเดินทางเข้ามาในประเทศมากที่สุด เนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีการเดินทางสะดวก รวมถึงมีการค้าเสรีเกิดขึ้น (อนุสรฯ หมิ่นชัย และลิลา ผาดไธสง, 2563)

2. วิถีชีวิตและการปรับตัว พบว่า ทั้งสองหมู่บ้านไม่ได้มีการปรับตัวมากนัก เนื่องจากลักษณะความคล้ายคลึงทางสายใยวัฒนธรรม สอดคล้องกับทฤษฎีการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration System) ของ Fawcett, J. T. ที่อธิบายสาเหตุการย้ายถิ่นในระดับที่ใหญ่ขึ้น โดยกล่าวถึงการย้ายถิ่นซึ่งประกอบไปด้วยสายใยบุคคล (People Linkages) และสายใยที่ไม่ใช่บุคคล (Nonpeople Linkages) ได้แก่ สายใยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อาณานิคม (Cultural Colonia) และเทคโนโลยี (Fawcett, T., 1989) ถึงอย่างนั้นเองผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้านเองก็ยังคงปรับตัวในเรื่องของถิ่นที่อยู่ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy Adaption Model) ที่กล่าวว่าบุคคลจะมีการปรับตัวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยมีสิ่งนำเข้า (Input) กระบวนการเผชิญปัญหา (Coping Process) สิ่งนำออก (Output) และกระบวนการย้อนกลับ (Feedback Process) โดยที่มีสิ่งเร้า (Stimuli) กระตุ้นให้เกิดการปรับตัว (Roy, C. & Andrews, H. A., 1999)

2.1 เศรษฐกิจ มีเพียงผู้สูงอายุบางรายในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งเท่านั้น ที่มีการประกอบอาชีพด้วยการขายผักหรือการทำไร่เพาะปลูกผักแปลงเล็ก โดยมีรายได้เพียงวันละ 50 - 150 บาท เท่านั้น ซึ่งเป็นในรายที่ผู้สูงวัยชาวไทยใหญ่อายุไม่มีลูกหลานคอยประกอบอาชีพให้ความช่วยเหลือ ส่วนในรายอื่น ๆ และทุกรายในหมู่บ้านแห่งที่สอง ลูกหลานของผู้สูงวัยชาวไทยใหญ่มีการประกอบอาชีพ ได้แก่ งานรับจ้างทั่วไป งานก่อสร้าง งานโรงงาน ซึ่งบางรายขยับขยายจากแรงงานทักษะต่ำเป็นแรงงานที่มีทักษะสูงขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และคณะ ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงหลังการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน ว่าเมื่อรัฐบาลไทยมีการเปิดโอกาสสำหรับการเข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมายเพิ่มมากขึ้น และเมื่อจังหวัดเชียงใหม่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ก็จะส่งผลให้แรงงานชาวไทยใหญ่ที่มีการทำงานในอาชีพช่างซ่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ ช่างเหล็ก ช่างปูนสี ช่างไม้ จะมีทักษะในการทำงานที่สูงขึ้น ทำให้มีค่าตอบแทนสูงขึ้นไปด้วย (ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และคณะ, 2561)

2.2 ที่อยู่อาศัย สิ่งที่อยู่อาศัย ทั้งสองหมู่บ้านที่เข้าบ้านไม้ต้องมีการปรับตัวและมีความระมัดระวังเหมือนกัน คือ ในเรื่องของบันไดไม้ของบ้านเข้าที่ต้องขึ้นไปยั้งตัวบ้าน อันส่งผลต่อความลำบากในการยกเท้า หรือความลื่นเมื่อเกิดฝนตก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่บางรายในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่ง ที่ยังต้องทำสวนหรือทำไร่เพื่อหาเลี้ยงชีพ ในการขายพืชผักสวนครัว จึงนับว่ามีความเสี่ยงเป็นอย่างมากในการเดินทาง ส่วนในรายที่ไม่ได้ประกอบอาชีพและอยู่ในการดูแลของลูกหลาน จะเกิดความเสี่ยงเมื่อต้องเดินเท้าไปพบปะญาติพี่น้องที่บ้านหลังอื่น หรือเดินเล่น จับจ่าย

ชื่อของบริเวณใกล้เคียง เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในละแวกใกล้เคียง ในเวลาที่ลูกหลานต้องออกไปทำงาน และไม่ได้อยู่ที่บ้านเพื่อดูแล กล่าวได้ว่าลักษณะของที่อยู่อาศัย ประกอบสร้างด้วยสิ่งปลูกสร้างที่ดี และความเป็นครอบครัว อันก่อให้เกิดความอบอุ่น เมื่ออยู่ด้วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา สอดคล้องกับการศึกษาของ อธิพงษ์ ทองศรีเกตุ ที่ได้ทำการศึกษาความสุขของผู้สูงอายุย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของผู้สูงอายุย้ายถิ่น ประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านครอบครัว ที่เกิดความรู้สึกอบอุ่น เมื่อได้อยู่กับลูกหลาน ทำให้รู้สึกมั่นคงภายในที่อยู่อาศัย ไม่ได้ถูกทิ้งให้อยู่เพียงลำพังของบั้นปลายชีวิต (อธิพงษ์ ทองศรีเกตุ, 2563)

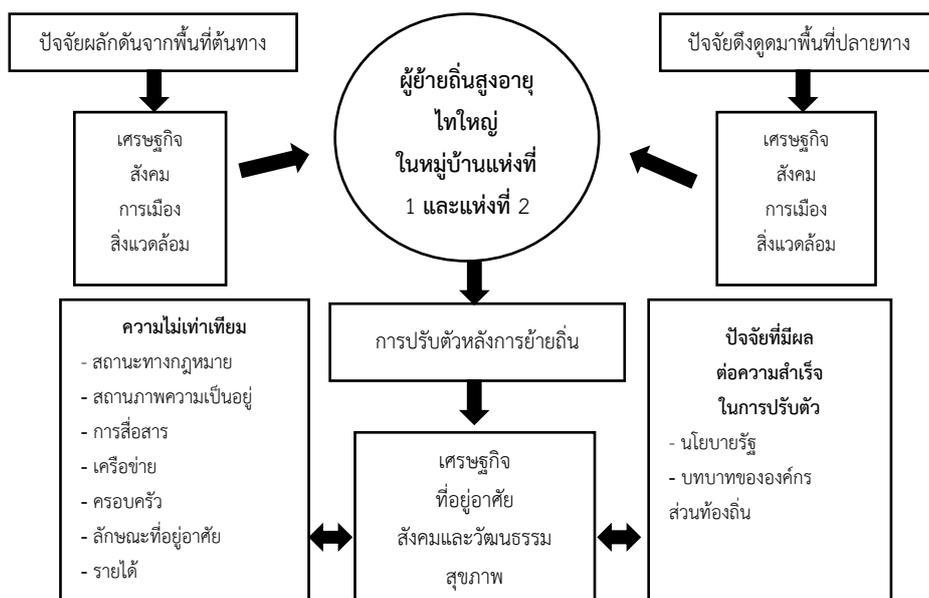
2.3 สังคมและวัฒนธรรม ทั้งสองหมู่บ้านมีการให้ความช่วยเหลือเมื่อมีงานหรือประเพณีเป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากความผูกพันทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับการศึกษาของ ปานแพร เขาวนประยูร ที่ได้ศึกษาเรื่อง ทวิอัตลักษณ์: การต่อสู้และการปรับตัวของชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ โดยกล่าวถึงความเชื่อและประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธและผีสาง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีปอยส่างลองที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในชุมชน โดยมีความเชื่อว่าหากมีบุตรบวชในประเพณีปอยส่างลองจะได้รับบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่มาก ชาวไทใหญ่จึงพยายามสืบทอดประเพณีดั้งเดิมของตน (ปานแพร เขาวนประยูร, 2553)

2.4 สุขภาพ ผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีปัญหาด้านสุขภาพมากกว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งที่สอง ซึ่งการเดินทางเพื่อไปรักษาใช้รถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์เป็นหลัก โดยมีลูกหลานเป็นคนพาไป โดยในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเลือกใช้สถานบริการด้านสุขภาพเป็นโรงพยาบาลรัฐมากกว่าคลินิก เนื่องจากไม่ได้มีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ส่วนหมู่บ้านแห่งที่สองเลือกใช้บริการคลินิกมากกว่าโรงพยาบาลรัฐ เนื่องจากไม่ได้มีปัญหาในการจ่ายค่ารักษาพยาบาล มีความสะดวก รวดเร็ว ต่อลูกหลานที่เป็นคนพาไปรักษา สอดคล้องกับการศึกษาของ วิชุลดา มาตันบุญ ที่ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของแรงงานไทใหญ่ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยกล่าวในเรื่องสุขภาพว่าชาวไทยใหญ่มักซื้อยาเพื่อรับประทานเอง หรือใช้สถานบริการเอกชนแม้จะมีราคาสูง เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว แต่น่าสังเกต คือ ผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้านนั้นจะมีความเหงาและอาการคิดถึงบ้าน จึงเป็นข้อที่ควรพิจารณาในด้านของการบรรเทาความเหงาและสุขภาพจิตไม่ให้ผู้สูงอายุเกิดความเครียดจนเกินไป (วิชุลดา มาตันบุญ, 2567)

เมื่อพิจารณาการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน Sustainable Livelihoods Framework (SLF) พบว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ Natarajan, N. et al. ที่ได้อธิบายกรอบการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยมีเรื่องของต้นทุนทางสังคมด้านการเงิน กายภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงอำนาจเชิงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และการเมือง (Natarajan, N. et al., 2022) โดยจะเห็นได้ว่าล้วนมีความเชื่อมโยงกับลักษณะการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุทั้งสองหมู่บ้าน ซึ่งหากสภาพแวดล้อม สิ่งปลูกสร้าง และมีรายมั่นคง ก็จะสามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวคิด Well-Being ที่ประกอบไปด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทาง 3) สุขภาวะทางสังคม และ 4) สุขภาวะทางปัญญา (พิมพ์นารา อินตะประเสริฐ, 2564) เห็นได้ว่าการปรับตัวของผู้สูงอายุไทใหญ่ทั้งสองหมู่บ้านที่แตกต่างกัน เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในการเลือกทำงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย เครื่องมือของการชักชวนเพื่อเข้ามาทำงาน และปัจจัยแฝงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ รวมไปถึงโครงสร้างเบื้องหลัง นโยบายท้องถิ่นในพื้นที่ วิสัยทัศน์ ความเข้มแข็งภายในชุมชน ที่ทำให้ผู้สูงอายุไทใหญ่เหล่านี้อยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันและมีการปรับตัวแตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิต กลยุทธ์ที่ 3 ได้พูดถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มคนหลายช่วงวัย ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ รวมถึงผู้ด้อยโอกาส มีแนวทางในการพัฒนาให้เกิดโอกาสทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มความเสมอภาคแก่ทุกกลุ่มคน มีการรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยด้วยการจัดบริการศูนย์คนพิการ และยังเพิ่มคุณภาพสถานบริการของสถานสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุอีกเช่นกัน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2564) นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ยังได้พูดถึงสถานการณ์ทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี 2567 เกี่ยวกับสถานการณ์ของกลุ่มเปราะบาง โดยมีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ที่เป็นประชาชนผู้มีจิตอาสา มีความรู้ความเข้าใจถึงประเด็นปัญหาในพื้นที่เป็นอย่างดี และให้ความช่วยเหลือตามภารกิจและบทบาท ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ และคนไร้ที่พึ่งพิง มีหน้าที่ในการคัดกรอง ชี้เป้า เฝ้าระวัง ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น ในเรื่องของอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการให้คำปรึกษา และประสานงานส่งต่อ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือต่อไป อีกทั้งยังมีภาคีเครือข่ายองค์กรภาครัฐและภาคธุรกิจ หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) ทั้งหมด 22 แห่ง ไม่ว่าจะเป็น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ที่ดำเนินการพัฒนาสังคมในด้าน ชนบท เมือง สตรี สิทธิเด็ก สิทธิสตรี ฯ องค์กรภาคประชาชนที่ไม่แสวงหากำไร ดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงการจัดความยากจน นอกจากนี้ ยังมีองค์กรสาธารณประโยชน์ หรือ มูลนิธิ ที่ดำเนินการจัดการด้านสวัสดิการสังคม และองค์กรสวัสดิการชุมชน ที่จัดสวัสดิการให้สมาชิกในชุมชน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2567) เมื่อผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็จะทำให้สามารถบรรเทา ลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมที่ค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 ความไม่เท่าเทียมระหว่างหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและหมู่บ้านแห่งที่สอง

การปรับตัวหลังการย้ายถิ่น มีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จจากนโยบายรัฐ หรือบทบาทขององค์กรส่วนท้องถิ่น ในการทำให้เกิดความสำเร็จในการปรับตัวเป็นโครงสร้างเบื้องหลัง ในด้านของเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย สังคมและวัฒนธรรม และสุขภาพ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมจากการศึกษาระหว่างหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและหมู่บ้านแห่งที่สอง ประกอบไปด้วย สถานะทางกฎหมาย สถานภาพความเป็นอยู่ การสื่อสาร เครือข่าย ครอบครัวยุ ลักษณ์ที่อยู่อาศัย และรายได้ นำมาสู่ความท้าทายในการจัดการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งดีขึ้น จึงควรมีการส่งเสริมการใช้โมเดลในระดับชุมชน องค์กร หรือภาครัฐ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ให้ดีขึ้นในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

ปัจจัยหลักและปัจจัยดึงดูดที่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นสูงอายุย้ายออกจากพื้นที่ต้นทางของทั้งสองหมู่บ้าน คือ ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งและหมู่บ้านแห่งที่สอง มีการปรับตัวหลังการย้ายถิ่นเพื่อให้อยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ได้ ประกอบไปด้วยการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสุขภาพ จะเห็นได้ว่าการย้ายถิ่นและการปรับตัวที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียม ทำให้ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่หนึ่งมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ต่ำกว่าผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งที่สอง อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายปัจจัยทับซ้อนกัน เช่น สถานะทางกฎหมาย การประกอบอาชีพของบุตรหลาน หรือตัวของผู้สูงอายุไทใหญ่ในบางรายที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ ลักษณะที่แตกต่างของที่อยู่อาศัยซึ่งทำให้เกิดความไม่สะดวกสบาย ตลอดจนเครือข่ายและความเข้มแข็งในชุมชนที่แตกต่างกัน โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้ 1) เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมของผู้สูงอายุไทใหญ่ในด้านสถานะทางกฎหมาย สถานภาพความเป็นอยู่ การสื่อสาร เครือข่าย ครอบครัวยุ ลักษณ์ที่อยู่อาศัย รายได้ ซึ่งความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ทั้งตัวผู้สูงอายุ ครอบครัวยุ และชุมชนจะต้องช่วยเหลือพึ่งพากัน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต่อไป ในการเน้นสนับสนุนกฎหมาย หรือส่งเสริมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทใหญ่ ทั้งจากทางภาครัฐและภาคประชาสังคม ให้มีการสำรวจกลุ่มคนที่ยังเป็นประชากรแฝงและให้ความช่วยเหลือ เช่น การสนับสนุนให้เกิดอาชีพตามความสามารถสำหรับแรงงานผู้สูงอายุ หรือสวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุไทใหญ่ เป็นต้น และ 2) เพิ่มการทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีสถานะจากการลักลอบเข้ามา โดยทางรัฐบาลอาจร่วมมือกับทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อให้แต่ละหมู่บ้านทำการสำรวจกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนรับทราบถึงจำนวนประชากรแฝง มีฐานข้อมูลในระบบ เพื่อให้สะดวกต่อการรับทราบและสามารถวางแผนในการให้ความช่วยเหลือ ทั้งจากทางภาครัฐหรือภาคประชาสังคม ในการมุ่งเน้นให้เกิดการเข้าหา เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพิ่มข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในแต่ละชุมชน เช่น มีการสร้างเครือข่ายสนับสนุน ให้ความรู้ด้านสิทธิและกฎหมาย รวมไปถึงการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ที่ย้ายถิ่น เป็นต้น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป การศึกษาค้นคว้าต่อไป สามารถศึกษาผู้สูงอายุต่างด้าวในพื้นที่อื่น ๆ ที่อาจมีบริบทแตกต่างกัน หรือทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้สูงอายุต่างด้าวและผู้สูงอายุไทย เพื่อให้เห็นมุมมองที่มีความหลากหลายในมิติที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนผู้ช่วยสอน/ผู้ช่วยวิจัย (TA/RA) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2567). รายงานสถานการณ์สังคม จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี 2567. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2568 จาก https://www.m-society.go.th/more_news.php?cid=599
- ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และคณะ. (2561). แนวโน้มทิศทางการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติและการจัดการเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาแรงงานไทใหญ่ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *Journal of Human Sciences*, 18(2), 245-276.
- ปณิธิ อมาตยกุล. (2547). การย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปานแพร เซวณประยูร. (2553). ทวีตลักษณะ: การต่อสู้และการปรับตัวของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 30(1), 41-68.
- ผู้นำชุมชนเพศชาย. (29 ก.ย. 2567). การเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านของกลุ่มชาวไทใหญ่. (ธีรภัทร์ คำด้อย, ผู้สัมภาษณ์)
- พิมพ์นารา อินตะประเสริฐ. (2564). SDG Updates | Good Health and Well-being: เมื่อนิยามของสุขภาพดี ไม่ได้หยุดอยู่แค่ร่างกายแข็งแรง. เรียกใช้เมื่อ 28 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.sdgmovement.com/2021/01/25/sdg-updates-good-health-and-well-being/>
- ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครอง. (2568). สถิติจำนวนประชากร. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2568 จาก <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statyear/#/>
- วิชุดา มาตันบุญ. (2567). การปรับตัวของแรงงานไทใหญ่ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 14(1), 216-230.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2568). สถิติการทำงานของคนต่างด้าวประจำเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2568 จาก https://www.doe.go.th/p rd/assets/upload/files/alien_th/add600713b042378f093d3e8f84020c5.pdf
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. (2564). ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2568 จาก <https://chiangmaip ao.go.th/cmpao/article-detail/2935/>
- อนุสรณ์ หมื่นชัย และลิลา ผาดไธสง. (2563). รูปแบบการย้ายถิ่น วิถีชีวิต และการปรับตัวของแรงงานชาวไทใหญ่ ในโรงงานไม้แปรรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 12(1), 305-317.
- อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ. (2563). ความสุขของผู้สูงอายุย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี*, 14(2), 73-88.

- Fawcett, T. (1989). Networks, Linkages and Migration System. *International Migration Review*, 23(3), 671-680.
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 3(1), 47-57.
- Mandal, B. et al. (2023). Migration status, physical limitations and associated self-rated health: a study of older Indian adults. *BMC Geriatr*, 23(316), 1-16.
- Massey, S. et al. (1998). *World in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millenium*. Oxford: Clarendon Press.
- Natarajan, N. et al. (2022). A sustainable livelihoods framework for the 21st century. *World Development*, 49(155), 1-15.
- Pardthaisong, L. (2006). Population change in Northern Thailand. In Goh, K. and Sekson Yongvanit (eds.) *Change and Development in Southeast Asia in an Era of Globalization*, 395 - 415. Singapore: Prentice Hall.
- Population Reference Bureau. (2024). 2024 World Population Data Sheet. PRB. Retrieved October 27, 2024, from <https://2024-wpds.prb.org/>
- Roy, C. & Andrews, H. A. (1999). *The Roy adaptation model*. (2nd ed.). Stamford: Appleton and Lange.
- Yakushko, O. et al. (2008). Stress and coping in the lives of recent immigrants and refugees: Considerations for counseling. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 30(3), 167-178.